

**Eksempler på elevernes med- og modspil til undervisers initiativer**

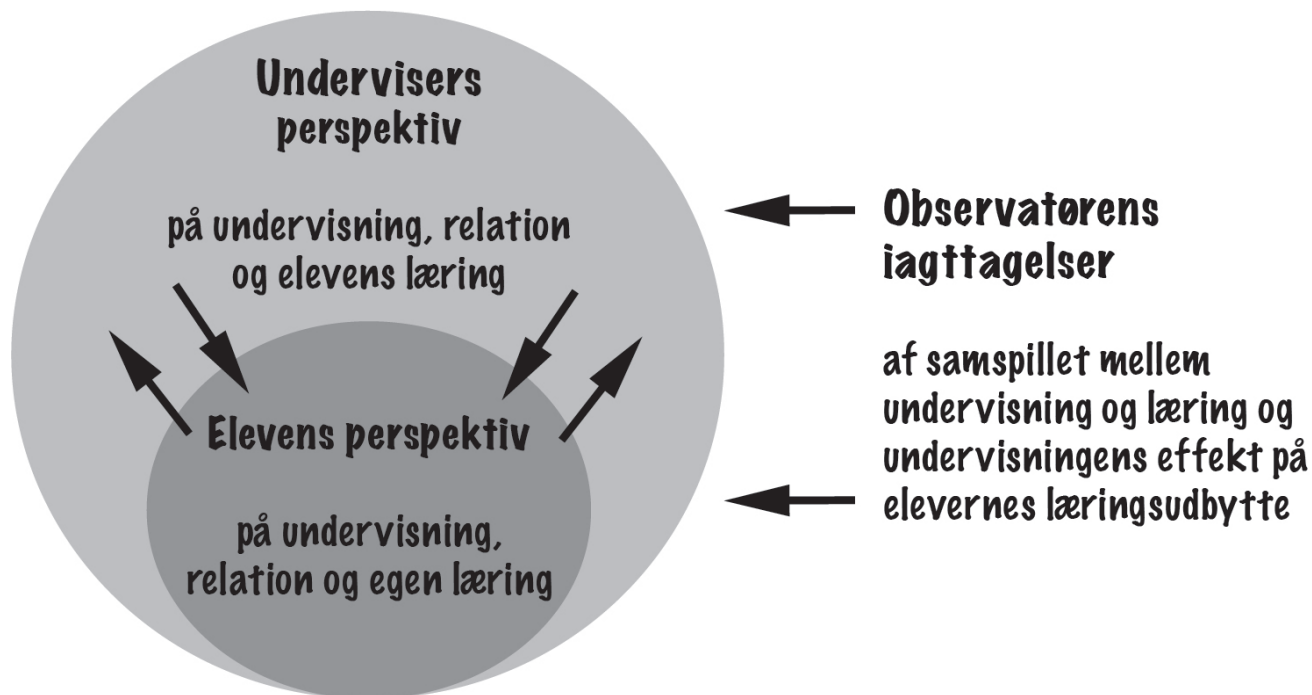
	Underviser →	← Elev
1.	Når underviser starter timen og introducerer læringsmål og aktiviteter, som hun gør...	... hvilken virkning har det så på elevernes adfærd?  ... hvordan kobler eleverne sig så på undervisningen?
2.	Når underviser vælger de aktiviteter, som hun gør ...	... hvilke muligheder og begrænsninger giver det så helt konkret eleverne i deres læreprocesser?
3.	Når underviser taler med eleverne, som hun gør ...	... hvilken effekt har det så på elevernes adfærd?  ... hvordan bliver elevernes forståelse og læring så synlig for dem selv?

### Eksempler på undervisers med- og modspil til elevernes initiativer

	<b>Elev</b> →	← <b>Underviser</b>
1.	Når eleverne tager initiativer, som de gør ...	... hvordan lytter og responderer underviser så på dette?  ... hvordan giver underviser så plads til elevernes udspil?
2.	Når eleverne reagerer, som de gør, på undervisningens form og indhold ...	... hvordan undersøger underviser så elevernes forståelse og læringsstrategier, så de bliver synlige for eleverne selv?
3.	Når eleverne arbejder med opgaverne, som de gør ...	... hvordan støtter og vejleder underviser så?  ... hvordan giver underviser så eleverne feedback?

### Eksempler på undervisers arbejde med at facilitere synlig læring

	<b>Undervisers facilitering</b> →	← <b>Elevers synlige læreproces</b>
1.	Hvordan organiserer underviser undervisningen ...	... så det også kan lade sig gøre for underviser at få viden om elevernes læreprocesser?
2.	Hvordan samtaler underviser med eleverne ...	... så underviser får øget indsigt i elevernes læreprocesser, og læreprocesserne samtidig bliver synlige for eleverne selv?
3.	Hvordan giver underviser feedback ...	... så eleverne får øje på deres aktive læringsstrategier og kan lære selv at regulere dem?



*Figur 7.1. Tre forskellige perspektiver på undervisningen og samspillet med elevernes læring.*

	<b>Undervisers indefra-perspektiv</b>	<b>Spørgsmål ved-rørende elevens indefra-perspektiv</b>	<b>Observatørens udefra-perspektiv</b>
Varme	Underviser mener, hun demonstrerer varme gennem accept, kærlige følelser, ubetinget respekt og et positivt syn på eleverne.	<i>Hvordan kan eleverne mærke denne varme?</i>	<i>Hvordan kan observatøren se og mærke denne varme?</i>  <i>Hvordan kan observatøren iagttage den virkning, som undervisers varme har på eleverne?</i>
Tillid og opmuntring	Underviser tror på eleverne og opmuntrer dem – især når de har svært ved opgaverne.	<i>Hvad oplever eleverne?</i>  <i>– Hvordan oplever eleverne, at underviser tror på deres evner?</i>	<i>Hvilket tillidsforhold kan observatøren iagttage mellem underviser og elever?</i>
Empati	Underviser oplever, at hun sætter sig i elevernes sted og indtager deres perspektiv på undervisning og læreproces.	<i>Hvordan kan eleverne mærke, at underviser forstår deres syn på undervisning og læreproces?</i>	<i>Hvordan kan observatøren se, at det lykkes for underviser at fange elevernes perspektiv?</i>  <i>Hvordan kommunikerer eleverne til underviser, når de oplever, at underviser forstår deres perspektiv?</i>

Tid	Uddrag af observatørens iagttagelser	Observatørens kommentarer
12.45	<p>Casper (underviser) indleder undervisningen i matematik:</p> <p><i>"Det er godt at se jer. Er I klar til at gå i gang?"</i></p> <p><i>Vi skal arbejde med geometri og måling igen i dag – og med geometrisk tegning. Det, vi skal lære, er fortsat at fremstille skitser ud fra egne målinger og med et bestemt længdeforhold ud fra jeres egne opmålinger. Det har jeg skrevet herovre, som I kan se."</i></p> <p><i>Casper peger på væggen ved siden af døren, hvor læringsmålet står skrevet på et whiteboard:</i> <i>At kunne fremstille skitser ud fra egne målinger og med et bestemt længdeforhold ud fra egne opmålinger.</i></p> <p><i>Casper: "Det var det samme, vi arbejdede med sidst, og i dag skal vi forfine skitserne, så de helt præcist svarer til jeres opmålinger.</i></p>	<p><i>Læringsmålet er oplyst</i></p> <p><i>Læringsmålet er synligt</i></p>
12.50	<p><i>(Eleverne lytter)</i></p> <p><i>Men inden vi går i gang, vil jeg gerne bede jer om at komme her ud på gulvet. Nu skal I gå rundt imellem hinanden et lille øjeblik, (flere elever er på vej ud på gulvet) og når jeg siger 'stop', skal I sætte jer ned sammen med den kammerat, der står nærmest ved jer, og som I ikke var sammen med sidst. Så får I en opgave, hvor I skal høre hinanden om, hvad I fik ud af jeres skitsearbejde i sidste time. Jeg har skrevet nogle spørgsmål op her (peger på kridttavlen), som I skal svare på. Men først skal I gå rundt mellem hinanden!"</i></p> <p><i>Alle elever er nu på gulvet, og de er tydeligvis vant til denne øvelse, for de går roligt rundt og venter på et "stop" fra Casper.</i></p> <p><i>På tavlen står der:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li><i>1. Forklar, hvad der gik godt for dig med at tegne skitser sidst.</i></li> <li><i>2. Hvad gjorde du for at få styr på opmåling og længdeforholdet? Hvor godt lykkedes det? Forklar.</i></li> <li><i>3. Hvad har du nu brug for at blive bedre til, og hvem eller hvad kan hjælpe dig? Skriv ned.</i></li> </ol>	<p><i>Læringsmålet bliver differentieret, og det bliver tydeligt, hvem der har forstået det.</i></p>
12.55	<p><i>Eleverne går nu rundt ...</i> <i>Casper siger "stop" ...</i></p>	
13.05	<p><i>Eleverne sidder på gulvet eller ved borde og taler sammen to og to. Det foregår højlydt. To elevpar går op og taler med Casper.</i> <i>Elever henter papir til at tage notater på (...)</i></p>	<p><i>Casper kan støtte sig til elevernes notater, når han senere skal give dem feedback.</i></p>

Tid	Uddrag af observatørens iagttagelser	Observatørens kommentarer
12.34	<p><i>Læsning i børnehaveklassen.</i></p> <p><i>Rie åbner undervisningen med at sige: "I dag skal vi lære bogstavet 's'. Vi skal lære s-lyden, og hvordan man skriver s, og vi skal finde ord med s."</i></p>	<p><i>Rie er tydelig med hensyn til at beskrive læringsmålene, men de er ikke differentieret efter elevernes forskellige forudsætninger</i></p>
12.36	<p><i>Hele alfabetet hænger over tavlen, og Rie peger på det og spørger, hvilket bogstav der er s. Næsten alle elever rækker ivrigt hånden i vejret, og en elev bliver udpeget til at gå op og pege. Eleven peger på bogstavkortet med s.</i></p> <p><i>Rie spørger: "Kan I huske, hvilket bogstav vi lærte sidst?"</i></p> <p><i>Et stort flertal af eleverne rækker hænderne højt i vejret, og en elev svarer: "I". Med hjælp fra eleverne genopfrisker Rie, hvad indholdet var, da klassen arbejdede med bogstavet i.</i></p> <p><i>Rie genopfrisker, at i er en vokal, og spørger, hvad det modsatte af en vokal er, og en enkelt elev kan svare: "En konsonant". Rie spørger, hvorfor det er vigtigt at kende bogstaverne, og flere elever fortæller, at det er nødvendigt for at kunne læse.</i></p>	
12.40	<p><i>Rie læser nu højt og tydeligt og med dramatisk stemmeføring en s-historie, hvor hun undervejs laver lange s-lyde med stemmen, hver gang et ord starter med s.</i></p>	<p><i>Aktiviteten er i høj grad relevant og understøtter læringsmålet</i></p>
12.47	<p><i>Eleverne skal flere gange undervejs sige s-lyden i kor.</i></p> <p><i>Rie spørger: "Kan I finde ord, der starter med s?"</i></p> <p><i>Eleverne er ivrige. Hænder og kroppe er helt strakte, hver gang der er mulighed for at blive valgt af læreren. Næsten alle elevernes forslag er korrekte, bortset fra et forslag om, at Cecilie starter med s. Rie forklarer venligt, at det rigtig nok lyder, som om Cecilie starter med s, men at c-ord nogle gange kan drille, så man tror, at de starter med s.</i></p> <p><i>Det bliver i løbet af 12 minutter til i alt 25 s-ord, som alle elever på Ries opfordring i kor gentager højt og bekræftende. Samtidig laver eleverne en s-formet slangebevægelse med armen. Rie roser alle eleverne.</i></p>	<p><i>Eleverne er tydeligvis meget engagerede i undervisningens aktiviteter, men det er ikke til at vide, hvad hver enkelt elev lærer her</i></p> <p><i>Målopfyldelsen er meget klart beskrevet</i></p>

<p>12.59</p>	<p><i>Rie skriver undervejs på en planche, og den anden børnehaveklasselærer tegner små tegninger til.</i></p> <p><i>Rie beder til sidst eleverne sammenligne antallet af s-ord med antallet af i-ord, som de fandt frem til under arbejdet med i, og eleverne kan se, at de dengang kun fandt 17 ord. I dag har de altså fundet 25 ord.</i></p> <p><i>Rie tegner et s på tavlen og forklarer, at det skrives fra oven og ned. Hun spørger, om der forskel på det lille bogstav og det store, og en elev svarer, at det er der, fordi det ene er større end det andet.</i></p> <p><i>Rie forklarer nu reglerne for brug af skrivebogen: at eleverne skal skrive på linjen og fylde hele linjen ud, og at de skal huske at holde på blyanten på "skolemåden".</i></p> <p><i>Rie beder nu drengene om at hente deres skrivebøger, mens pigerne skal blive siddende og finde deres blyanter frem. Herefter bytter de rundt.</i></p>	<p><i>Målopfyldelsen er meget klart beskrevet</i></p> <p><i>Aktiviteten er i høj grad relevant og understøtter læringsmålet</i></p>
<p>13.12</p>	<p><i>Eleverne henter ivrigt deres bøger, og der er kun brug for få bemærkninger fra den anden børnehaveklasselærer, der står ved skufferne og for eksempel må bede en af pigerne om at huske at stå i kø til skufferne.</i></p> <p><i>Eleverne sidder nu med skrivebøgerne, og Rie og den anden børnehaveklasselærer går rundt og hjælper, hvis eleverne ikke gør det rigtigt. Alle elever er optaget af at skrive s'er på linjen, og der er kun brug for meget lidt assistance.</i></p> <p><i>Rie siger tak for godt arbejde og beder eleverne lægge skrivebøgerne tilbage i skuffen – først pigerne, så drengene.</i></p>	<p><i>Der er mulighed for støtte her, og læringsudbyttet kan aflæses</i></p>

Uddrag af observatørens iagttagelser	Observatørens kommentarer
<p><i>Hele klassen har fået den samme opgave i dansk:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li><i>1. Kom med eksempler fra tekstuddragene, der viser, hvordan I kan læse på, mellem og bag linjerne.</i></li> <li><i>2. Hvilken forskel gør det for jeres oplevelse af teksten?</i></li> </ol> <p><i>Eleverne arbejder i grupper. Michael (underviser) fortæller eleverne, at han har sammensat grupperne med tre eller fire elever i hver, fordi han ønsker en god diskussion om teksterne i hver gruppe.</i></p> <p><i>Gruppen med Signe, Christina, Isabella og Margit: Signe og Christina fulgte ikke med i Michaels eksempel på tavlen og instruktionen til opgaven. Det gjorde Isabella og Margit.</i></p> <p><i>Pigegruppen har svært ved at komme i gang. Isabella og Margit siger ikke så meget. Pigerne fortæller hinanden, hvad de mener om teksterne.</i></p> <p><i>Michael kommer og spørger gruppen: "Hvordan har I forstået opgaven?"</i></p> <p><i>Signe: "Jeg kan ikke forstå, hvorfor vi skal læse de tekster. De er jo ret intetsigende!"</i></p> <p><i>Michael: "Jeg kan høre, at du ikke kan lide teksterne. Det er ret ærgerligt. Men måske kan du godt øve dig på at læse på og mellem linjerne alligevel – selvom du ikke kan lide dem? Det er jo det, vi skal øve os på i dag. Hvad siger du, Christina?"</i></p> <p><i>Christina: "Jeg forstår ikke opgaven. Alle teksterne er jo meget forskellige."</i></p> <p><i>Michael: "Ok, godt du siger det. Du skal nok høre bedre efter, når jeg forklarer det, ikke? For det tror jeg ikke, du gjorde i dag. Det er rigtigt, at teksterne er forskellige, men det gør ikke noget. I skal jo ikke overskue det hele i teksten, men mest kigge på, hvad der står imellem linjerne. Kan du koncentrere dig om det? Det tror jeg sagtens, at du kan."</i></p> <p><i>Christina nikker.</i></p> <p><i>Isabella: "Vi skal kigge efter, hvad teksten antyder, uden at den siger det direkte – altså, hvad der står mellem linjerne, og det er der meget af. Det er ikke så svært ..."</i></p>	<p><i>Måske tegn på manglende viden og færdigheder?</i></p> <p><i>Michael spørger til elevernes forståelse og sørger for at høre alle...</i></p> <p><i>Han spejler eleverne og fortæller dem, hvad han hører og ser hos dem...</i></p> <p><i>Han opmuntrer!</i></p>



<p><i>Michael: "Du har vist helt styr på det, Isabella, og du har også mod på det, kan jeg høre. Så kan du også hjælpe de andre. Hvad med dig, Margit?"</i></p>	<p><i>Han udviser høje forventninger</i></p>
<p><i>Margit: "Jeg kan bedst lide, at forfatteren bare siger, hvad han mener. Hvorfor skal vi sidde her og gætte og vende og dreje hvert et ord?"</i></p>	
<p><i>Michael: "OK, Margit. Du vil simpelthen helst tale om, hvad du godt kan lide, når du læser. Kan du se det? Det er jo bare ikke det, du er blevet bedt om lige nu. Kan du se det? Lige nu skal du kigge på noget af det mere tekniske i teksten, og først bagefter skal du forklare, hvordan du oplever teksten – blandt andet fordi du også er opmærksom på det mere tekniske."</i></p>	<p><i>Han spejler eleverne og instruerer dem</i></p>
<p><i>Michael forklarer igen, hvordan de skal kigge på én tekst ad gangen og finde ud af, hvad der gemmer sig på og bag linjerne. Først bagefter skal de ud fra den samme tekst diskutere, hvad det betyder for teksten.</i></p>	<p><i>Mere instruktion</i></p>
<p><i>Michael beder Christina forklare, hvad hun nu har forstået om opgaven, og siger, at han kan høre, at hun har forstået den. Alle pigerne nikker, når han spørger, om de nu er klar til at arbejde med opgaven.</i></p>	<p><i>Han tjekker med dem</i></p>
<p><i>Michael går videre til de øvrige grupper (...)</i></p>	
<p><i>Senere er Michael tilbage ved pigegruppen igen. Gruppen ser ud til at have delt sig i to:</i></p>	
<p><i>Signe og Christina griner en del sammen. De har lavet et skema med to søjler: én til budskaber på linjen og én til budskaber mellem linjen. De har skrevet titlerne på teksterne ind i skemaerne, og nu sidder de og diskuterer, hvilken genre der har flest budskaber skrevet mellem linjerne, og hvorvidt hovedpersonen i den ene tekst er realistisk beskrevet eller ej.</i></p>	<p><i>Tegn på, at både videns- og færdighedsmålet er nået</i></p>
<p><i>Isabella og Margit har understreget og markeret en masse i teksterne med farver og har skrevet nogle noter ned. Isabella er ved at forklare Margit, hvorfor hun også bedst kan lide den ene tekst, og hun nævner en bog, hun er ved at læse.</i></p>	<p><i>Tegn på viden om fortælle typer, men ikke færdighed i at undersøge tekster yderligere</i></p>

Uddrag af observatørens iagttagelser	Observatørens kommentar
<p><i>Gitte har læst elevernes udkast til rapporter og har dem med tilbage til eleverne i dag.</i></p> <p><i>Gitte: "Sæt jer ned, og find jeres notesbog frem. I skal have rapportskitserne tilbage som lovet. Og som I ved, skal vi gøre os lidt umage, så I kan lære noget af rapportskitserne. Først vil jeg bede jer sætte jer sammen med jeres læringsmakker her i geografi, hvis I ikke allerede gør det."</i></p> <p><i>En del elever flytter nu rundt i lokalet. Der opstår lidt snak rundt omkring, og der er lidt nervøsitet og sensitivitet i rummet. Et par elever mangler deres læringsmakker og får besked på at sætte sig sammen med hinanden i stedet for.</i></p> <p><i>Gitte: "Det første, I skal gøre, er nu at fortælle jeres læringsmakker om disse fem ting. I får hver især fem minutter." Gitte peger på tavlen:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li><b>1. Hvor lang tid brugte jeg på at skrive rapportskitsen?</b></li> <li><b>2. Hvordan greb jeg arbejdet an?</b></li> <li><b>3. Hvad var nemt, og hvad var svært?</b></li> <li><b>4. Hvilke opgaver lykkedes godt, og hvilke lykkedes mindre godt?</b></li> <li><b>5. Hvad er jeg nu mest spændt på at få feedback på?</b></li> <li><b>6. Hvad er det næste, jeg skal lære?</b></li> </ol> <p><i>Der opstår en intens summen i lokalet. Mange elever er meget tændte, andre ser modløse ud, men de taler alle med deres makker.</i></p> <p><i>Gitte: "Nu får I så jeres rapportskitser tilbage, og først skal I læse alle mine kommentarer og spørgsmål til jer.</i></p> <p><i>Bagefter skal I se efter, om jeres egen og min vurdering af jeres arbejde er den samme – altså alt det, som I lige har fortalt jeres læringsmakker om jeres egen vurdering, passer det til den feedback, I nu får fra mig i rapportskitsen? Eller hvor er der forskelle? Og det skal I så fortælle om til jeres læringsmakker.</i></p> <p><i>Så skal I tage jeres rapportskitse frem og vise det sted, hvor I har gjort et rigtig godt stykke arbejde, og I skal diskutere med jeres makker, hvad I kan gøre bedre næste gang. Helt konkret. Jeg har skrevet trinene her på tavlen."</i></p> <p><i>Gitte peger igen på tavlen:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li><b>1. Læse alle kommentarer og spørgsmål</b></li> <li><b>2. Tjekke, om du og jeg har samme vurdering. Hvorfor mon?</b></li> <li><b>3. Vis det bedste resultat til makker</b></li> <li><b>4. Diskuter med makker, hvad du kan gøre bedre næste gang.</b></li> </ol>	<p><i>Eleverne arbejder med deres egen vurdering af eget arbejde</i></p> <p><i>Gitte prioriterer, at eleverne bruger undervisningstid på at læse hendes feedback, og at eleverne udforsker og sammenligner deres egen og hendes vurdering</i></p> <p><i>Gitte arbejder med feed forward</i></p>